

Słowo wstępne

W kolejnym tomie serii wydawniczej „Folia historica” prezentujemy zbiór 12 artykułów, które są rezultatem studiów badaczy z Uniwersytetu Łódzkiego, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie oraz Politechniki Rzeszowskiej. Przedstawiają oni wyniki swoich ostatnich dociekań badawczych. Troje Autorów legitymuje się już stopniem doktora nauk humanistycznych, podczas gdy pozostała dziewiątka to uczestnicy studiów doktoranckich. Wart odnotowania wydaje się również fakt, że cztery spośród przygotowanych przez nich tekstów poświęconych zostało dziejom powszechnym, trzy podejmują problematykę styku pomiędzy historią Polski a historią powszechną, a jedynie pięć uznać można za prace z zakresu dziejów ojczystych. Autorzy poszczególnych opracowań poruszają się w przestrzeni czasowej od starożytności do końca XX w. Należy przy tym podkreślić, że podejmują oni z reguły zagadnienia nieznane, dotychczas słabo zbadane i nieposiadające odzwierciedlenia w historiografii polskiej. Wszystkie prezentowane tu artykuły zostały oparte na pokażnej bazie źródłowej i bogatej literaturze przedmiotu. Można więc śmiało wyrazić nadzieję, że większość tych studiów stanowi zapowiedź przygotowania w przyszłości szerszych opracowań monograficznych.

Całość prezentowanego tomu ma układ chronologiczny. Najodleglejszych czasowo problemów (od II w. p.n.e. do początków IV w. n.e.) dotyczy artykuł ANNY KOWALCZYK, która podjęła próbę odpowiedzi na pytanie o stosunek władz rzymskich do społeczności żydowskiej. To skomplikowane i złożone zagadnienie zostało omówione w sposób przystępny i wyczerpujący. Autorka bardzo precyzyjnie przedstawiła kolejne fale prześladowań Żydów przez władze Imperium Romanum. Warto jednak zaznaczyć, że jej zdaniem, prześladowania te wynikały raczej z chęci zapobieżenia zamieszkom o charakterze politycznym i społecznym, niż ze względów religijnych. Dopóki Żydzi nie zakłócili stabilności i pokoju w imperium, dopóty władze rzymskie nie interweniowały. Polityka Rzymian wobec społeczności żydowskiej w całym badanym okresie podyktowana była w większym stopniu względami pragmatycznymi, niż ideologicznymi.

Źródłowy artykuł MICHAŁA SIERBY, w którym Autor zajął się analizą odnalezionych przez siebie dokumentów archiwalnych, na podstawie których dokonał korekty daty nadania niepełnego prawa miejskiego Orli na Podlasiu jest bez wątpienia cennym przyczynkiem do dziejów społecznych i gospodarczych Rzeczy-

pospolitej na przełomie XVI i XVII w. Zaprezentowany tu materiał dobrze świadczy o sprawności warsztatowej i wiedzy Autora.

JERZY JÓZEF GŁOWACKI w ciekawym i dobrze napisanym artykule podjął problem tolerancji i fanatyzmu religijnego szlachty katolickiej w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII w. Jest to z pewnością kwestia trudna i mocno dyskutowana w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Autor wywiązał się jednak ze swojego zadania badawczego w sposób poprawny, aczkolwiek tytuł artykułu może być nieco mylący, gdyż większość swoich rozważań poświęcił Autor postawom religijnym demonstrowanym przez zwolenników oraz przeciwników konfederacji barskiej.

ELIZA KWIATKOWSKA-JEZNACH zajęła się z kolei omówieniem zamieszczanych na łamach „Gazety Narodowej i Obcej” oraz „Gazety Warszawskiej” relacji z sejmików lutowych z 1792 r. Jest to artykuł poświęcony ważnemu zagadnieniu, jakim było „referendum lutowe”, w którym szlachta ziemiańska z terenu całej Rzeczypospolitej po raz pierwszy miała okazję zademonstrować swój stosunek do uchwalonej 3 maja 1791 r. Ustawy Rządowej. Oparty na rzetelnej analizie źródeł, jest to ważny przyczynek do poznania mechanizmów kształtowania opinii publicznej w tym kluczowym dla dziejów państwa polsko-litewskiego momencie dziejowym.

Artykuł ANETY STAWISZYŃSKIEJ poświęcony został przedstawieniu losów zieleni miejskiej na terenie Łodzi w czasie I wojny światowej. Autorka podjęła tu próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób wojna odcisnęła swoje piętno na stanie łódzkich terenów zielonych. Zwróciła uwagę na zniszczenia i przejawy dewastacji lasów i parków, ale również na próby powiększenia obszaru i lepszego wykorzystania zieleni znajdującej się w ówczesnych granicach miasta.

JAN RATUSZNIK podjął się natomiast nietłatego zadania przedstawienia dokonań Aleksandry Kołłontaj (z lat 1915–1926), znanej i wybitnej działaczki rosyjskiego i radzieckiego ruchu robotniczego, widzianych przez pryzmat doniesień jednego z prowincjonalnych (wydawanego w Falun) dzienników szwedzkich – „Dalpilen. Tidning för Falu län och stad”. Ten interesujący artykuł napisany został bardzo poprawnie, z zachowaniem wszelkich wymogów naukowej krytyki źródeł. Warto też odnotować, że przedstawiany szwedzkim odbiorcom przez redakcję interesującego Autora czasopisma obraz Aleksandry Kołłontaj stopniowo ewoluował – od wizerunku carskiej agentki, do postaci przysłanej przez bolszewików kobiety-ambasadora nadzorującej ze swojej placówki poczynania norweskich komunistów.

Ciekawym przyczynkiem do dziejów Legionów Polskich z czasów I wojny światowej jest artykuł PRZEMYSŁAWA STAWARZA, który w swoim artykule, korzystając głównie ze wspomnień księdza pułkownika Józefa Panasia, kapelana II Brygady Legionów Polskich oraz przedstawił internowanie na Węgrzech oraz przeprowadzony tam latem 1918 r. przed sądem wojskowym proces oficerów

i żołnierzy tej właśnie jednostki, którzy nie zdołali przebić się przez linię frontu na stronę rosyjską w lutym 1918 r.

ALEKSANDRA SYLBURSKA jest z kolei autorką interesującego studium o polityce tzw. państw sukcesyjnych, czyli Czechosłowacji, Rumunii i Jugosławii wobec zamieszkujących na ich terytorium przedstawicieli mniejszości węgierskiej. Warto jednak zwrócić w tym miejscu uwagę na fakt, że głównym źródłem informacji wykorzystanych w tym opracowaniu są artykuły zamieszczane na łamach czasopisma „Sprawy Narodowościowe” w latach 1927–1939. Nie umniejsza to rzecz jasna w niczym dokonań Autorki, która w sposób więcej niż poprawny poradziła sobie z przedstawieniem tego ważkiego i złożonego zarazem problemu.

PAULINA SOŁUBA, w swoim ciekawym i dobrze napisanym artykule, podjęła się natomiast zadania przedstawienia Igrzysk Olimpijskich odbytych w Berlinie w 1936 r., widzianych przez pryzmat wspomnień Amerykanów przebywających w tym czasie w Niemczech. Oparte na nieznanym dotąd w większości źródłach, to ważne studium z pewnością warto jest odnotowania i uwagi.

MONIKA NOWAK-VILELA, na podstawie kwerendy przeprowadzonej w archiwach portugalskich, podjęła się zadania zrekonstruowania funkcjonującego w świadomości społecznej wyobrażenia postaci tamtejszego dyktatora – António de Oliveira Salazara. Warto tu odnotować, że analizie i badaniu została poddana w tym przypadku jedynie korespondencja (listy i kartki pocztowe) kierowana do Salazara przez dzieci i młodzież w latach 1929–1968. Pomimo tak zakrojonego zakresu poszukiwań źródłowych, osiągnięte przez Autorkę rezultaty uznać należy za w pełni zadowalające.

Artykuł MIROŚLAWA ROMAŃSKIEGO poświęcony został funkcjonowaniu organizacji partyjnych (PZPR) w polskich placówkach dyplomatycznych i konsularnych na terenie Stanów Zjednoczonych w latach 1945–1989. Wykorzystując do przeprowadzonych przez siebie analiz akta Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Autor doszedł do szeregu interesujących i zaskakujących niejednokrotnie wniosków. Z treści artykułu wyłania się przede wszystkim ciekawy obraz problemów związanych z utrzymaniem pozorów partyjnego zaangażowania wśród personelu polskich placówek działających na terenie USA. W tym zakresie jest to znaczące osiągnięcie Autora.

MAŁGORZATA KARKOCHA jest Autorką zamykającego tom studium, w którym przedstawia zmiany demograficzne, jakie zaszły w parafii Rembieszyce (gmina Małogoszcz) po II wojnie światowej. Dokonując szeregu analiz na podstawie ksiąg parafialnych, Autorka w sposób kompetentny i niezwykle interesujący omówiła, co prawda na przykładzie stosunkowo nielicznej społeczności, złożony problem stopniowego wyludniania się obszarów wiejskich w Polsce powojennej. Warto też zwrócić uwagę na fakt, że przytaczane w opracowaniu dane liczbowe ujęte zostały w licznych tabelach i wykresach. Artykuł ten stanowi istotny wkład Autorki do badań nad dziejami najnowszymi.

Jako redaktor tomu pozwalam sobie wyrazić przekonanie, że tak zainteresowani historią starożytną, jak i dziejami trzech ostatnich stuleci znajdą tu dla siebie oryginalne i ciekawe materiały. Niech więc ta skrótowa z konieczności prezentacja wielowątkowej i różnorodnej zawartości tomu stanie się skuteczną zachętą do przestudiowania go w całości.

ZBIGNIEW ANUSIK